

АНДРЕЙ ПАНТЕВ ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ И НИЕ

chitanka.info

Усърдно повдигащи завеси на забрава и забрана, жадно отпразнили погледи към непознати или неразбрани светове, ние като че ли малко се поотдалечихме от вечните стойности в нашата модерна история. А вечните стойности означават най-вече признание на вечни личности, неподвластни на императивите на „полезното“ минало. Те са толкова недосегаеми и страшни, толкова привлекателни и потребни, че нито един временен режим, нито една примитивна идеологическа филтрация в миналото и днес не дръзна да принизи или отрече тяхната постоянна и назидателна стойност, тяхното право на послание. Един от малкото тези непреходни стойности е Захарий Стоянов. Неговото ярко и плътно присъствие в българското историческо битие можеше и да бъде едностранчиво интерпретирано, канализирано и дори заобикаляно, но не можеше да бъде префасонирано в конюнктурна политическа употреба. Личност като него просто не ставаше за това. Нещо повече. Подобно на истинските великани, мъченици и светци на нашия български свят, той стана парола и знаме на противоречиви политически страсти, защото неговият могъщ авторитет не позволяваше „присвояване“ само на едните. Собствено, това е и едно от многото свидетелства за неговото величие!

Ако следва да търсим някакво екзотично отличие и различие в неговия жизнен път между две епохи, намирам, че най-важното изразява предизвикателното господство на един природен гений, допълнително култивиран от една безкрайна харизматична енергия, насочена към съзидание чрез изява, а не обратното. Често се питам защо тъкмо той, а не изисканите възпитаници на Роберт колеж и Хайделберг, на Лайпциг и Загреб, на швейцарските университети и руските академии буди траен интерес от страна на „другите“, които искаха да разберат мъченичеството на българските усилия през 1876 г. или произхода, състоянието и перспективите на българската политическа драма след 1885 г. Те търсеха З. Стоянов като по „европеец“, отколкото онези, които се бяха европеизирали поради богатство, покровителство или прищявка на благородни благодетели или които бяха успели да направят това чрез едно адаптивно подражателство, ценено като качество и финес, но не и като автентичност и дарба. В този смисъл виждам З. Стоянов не само като символ на млада България. Той беше самата млада България, често отритвана, ако изобщо бе забелязвана от външния свят, но само

няколко години след нейното възкръсване навлязла бурно, активно и трайно в европейската политика, култура и история.

През нервните синкопи на тази скоростна интеграция З. Стоянов не трепна пред никакви съображения, заплахи и злободневни нагаждачества, когато следваше да произнесе своята присъда и да определи своето място в свирепо поляризиращите се български страсти, предпочитания и преориентации. Предлагащата книга от този наш националреволюционер, публицист и държавник е едно от най-добрите доказателства за тази неизменна черта в поведението и дейността на Захарий Стоянов. Подобно на няколко поколения след него, той се е терзал от мисълта как да станем едновременно силна, обединена и демократична държава, как да успяваме да разграничим програми от намерения и демагогство от добродетел в политиката. С тази непримирима до свирепост нагласа той пишеше и правеше история в различни условия, срещу различни врагове и с различни цели, но никога не и противно на убежденията си. Колко много ще ни липсва в бъдеще, та и до днес такава последователност и в същото време такова разбиране за динамиката на политическа обстановка и граждански морал. Ако прочетете само тази книга от З. Стоянов, вие ще останете със същите погрешни или поне ограничени представи за неговите способности и убеждения, така както ако прочетете само някоя от книгите му, писани преди или след нея.

Той бе достатъчно храбър, мъдър и честен да промени отношението си спрямо политик, държава, монарх, партия, дори програмна идея, ако вече се е убедил в губителното или съзидателното им преобразяване. Но тази промяна нямаше нищо общо с онази противна адаптация, която често ще забелязваме всред много български държавници, диктувана от всичко друго освен от принципи и съвест. Така З. Стоянов бе страшен дори и за онези свои съюзници, които с лекота сменяха принадлежност и идентификация, водени само от показателя на успеха и кариерата. Чудно ли е тогава, че тъкмо той, заклеимителят на неконституционни акции и заговори, седна в креслото на Народното събрание във времена, когато тъкмо ред и конституционен ритъм можеше да спаси от предначертаната му гибел Третото българско царство?

Спомняйки и препрочитайки З. Стоянов, намирам, че е време да се сетим и за един негов защитник, почитател и изследовател, поел

всичките изпитания на това не винаги благодарно дело. Това е Т. Ташев, който вече се радва на добилото гражданственост определение „летописец на летописеца“. Винаги избягвайки екстравагантната експозиция на назидателен познавач, криещ и в същото време изтъкващ се покрай славата на своята тематика, Т. Ташев с усърдие и последователност, сравнима с тази на своя герой, отваряше страница след страница, порта след порта от великолепието и загадката З. Стоянов. За него това бе не тематична конюнктура, нито случайно намерена ниша за авторска изява. За него Захарий бе съдба във времена, когато геройства като неговите не се ползуваха с особено поощрение. Така той доказва, че З. Стоянов има потомци, независимо в каква сфера на дейност може да се изисква подобно на неговото мъжество.

Някога Хенри Джеймс бе написал за американската история, че „трябва много история, за да има малко литература“. С тази книга З. Стоянов ни внушава, че българите могат да правят и двете!

Андрей Пантев

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.